

MARELE SPĂTAR RADU GOLESCU ȘI CURENTUL ANTIFANARIOT

CORNELIU TAMAȘ

Marele spătar Radu Golescu, a jucat un mare rol în istoria țării la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea¹⁾. În diferitele sale misiuni diplomatice externe, dar mai ales în anul 1710, când a împlinit funcția de capuchehaie la Istanbul, venind în contact cu alții funcționari ai cancelariei marelui vizir și cu unii reprezentanți ai puterilor europene, el înțelege slăbiciunile societății otomane și poate să prevadă cu anumite limite, apropiata prăbușire a sistemului politic orientală înscăunat în regiunea sud-europeană.

Conflictul turco-austriac din 1716—1718, a oferit boierilor din Țara Românească, o nădejdie și un punct de rezim împotriva domnului fanariot. Orientarea boierilor spre imperiali, se încadra într-o veche tradiție de politică a țării: ale căror începuturi se află încă în veacul al XVI-lea și care se sprijinea mai ales pe inițiativele mai recente ale lui Șerban Cantacuzino, dar ceea ce a dat vigoare acestei tradiții, a fost noua formulă de guvernare, introdusă de către Nicolae Mavrocordat.

Gruparea boierească antiotomană, a fost condusă de către partizanii Cantacuzinilor, prigonți pe atunci de către domn. Opoziția lor, a luat forma unor lupte împotriva lui Nicolae Mavrocordat și s-a sprijinit pe ajutorul Austriei.

Țărănimea și mica boierime, au intervenit în această luptă cu revendicările lor proprii.

Spătarul Radu Golescu, se alătură în această perioadă, grupării pro-austriece, formată din cei mai de vază boieri ai Țării Românești.

După ce a primit domnia asupra Țării Românești, Nicolae Mavrocordat trimite de la Iași la 12 ianuarie 1716, o delegație formată din vel banul Ciuchi și din vătaful de aprozi C. Radoman²⁾, în Țara Românească, cu scrisori prin care se aducea la cunoștință să a hotărât să nu se înscăunească caimacani pe: Mihai Cantacuzino, biv vel spătar, Radu Golescu vel logofăt și pe Șerban Bujoreanu — vel vistier³⁾. Cu toate că domnii au asigurat că „pe boieri îi va milui, iar țara o va chivernisi ca un părinte“⁴⁾, a fost silit să facă față îndată după înscăunarea sa, unor ma-

sive cereri turcești de bani și produse ⁵). Nicolae Mavrocordat impune greu boierimea silită la grele sacrificii materiale în folosul imperiului. Această politică fiscală, realizată cu mijloace dure — arestarea și maltratarea boierilor și confiscarea moșiilor lor, a provocat o vie reacție a boierimii, care își îndreaptă nădejile spre austrieci, cu care intră în negocieri. Domnul era dușmănit și urît, deopotrivă de boieri și de oamenii simpli.

Toți îl numeau tiranul. A lăsat pe turcii din Sudul Dunării să treacă în Țara Românească, să-și facă odăi unde voiau. Ca să fie pe plac Porții, a chemat un capugiu de la Constantinopol și a vîndut la mezat averea Cantacuzinilor. Fărădelegile se țineau lanț.

Adîncirea contradicțiilor dintre marea boierime și domnul fanariot, a dus la o impresionantă solidaritate a clasei dominante ⁶).

Radu Golescu în perioada 3 martie 20 august 1716, figurează în calitate de mare spătar ⁷), și se distinge mai ales în relațiile cu Austria ⁸). Interesant pare faptul că în cronica țării, Radu Golescu figurează primul între marii boieri complotiști ⁹).

Începerea războiului turco-austriac în primăvara anului 1716, a oferit boierimii muntene o nădejde în lupta deschisă împotriva domnului.

Legătura între imperiali care înțelegeau să folosească conflictul intern din Țara Românească, care nu vedea alt mijloc de scăpare de domnul ostil, decît într-o colaborare cu austriecii, s-au stabilit repede, încă din primele săptămîni de la declanșarea războiului, ea s-a intensificat și s-a transformat într-o acțiune comună abia după victoria de la Petrovaradin ¹⁰). La vestea înfrîngerii turcești de la Petrovaradin, oastea de țară trimisă pentru paza graniței și boierimea olteană s-au răscolat sub conducerea lui Barbu Brăiloiu, au ocupat mănăstirea Tismana, și au format la Cerneți un sfat de boieri și căpitani care a chemat pe austrieci. Un corp de armată, format mai ales din sîrbi, îndrumați de boierii olteni, Barbu Cornea Brăiloiu și Bengescu, au pătruns prin pasul Vîlcănușului, prin Valea Oltului în cete mici, care au lăsat inițiativa forțelor locale, astfel Staico Bengescu a pus pe fugă lîngă Tirgu Jiu, oastea trimisă de domn sub comanda unor ofițeri greci. Boierii împreună cu mitropolitul Antim, complotează împotriva domnului și răspîndesc zvonul că trupele austriece ar veni ca să-l prindă ¹¹).

Ne mai avînd forțe armate la îndemînă, Nicolae Mavrocordat se retrage peste Dunăre. Mitropolitul țării a convocat „poporul” la București pentru a alege domn pe Gheorghe Cantacuzino, care era așteptat cu oaste germană. Dar în locul lui, sosi Nicolae Mavrocordat cu o ceată de turci care pentru liniștirea tulburărilor a ucis prin ștreang pe spătarul Mihail și Radu Dudescu ¹²).

Prăpastia dintre domn și marii boieri, s-a adîncit mult mai mult în urma acestor execuții. Cu toate cruzimile lui Vodă Nicolae, totuși boierii au continuat să comploteze împotriva-i.

Goleștii au devenit Statul major al catanelor austriece, care prin dese atacuri, unele cu caracter de jaf, stîrneau neliniște în spatele armăzelor lor. Cronica arată că Golescu era povățuitorul lor, „că la olaturile lui își găsea odihnă și paza lor“¹³).

Pentru curmarea acestor jafuri făcute de soldații veniți, adăpostiți de spătarul Radu Golescu, Nicolae Mavrocordat „îndată au găsit oaste amestecată — turci, tătari, români și au trimis să-i gonească de acolo. Deci tătarii văzînd că într-alt chip nu pot să facă, au dat caselor foc de au arsu“¹⁴).

Evoluția evenimentelor nu a îngăduit refacerea imediată a conacului.

Golescu, cu toate că domnul „îl avea în dragoste“¹⁵), împreună cu Băleanu și Bujoreanu, au hotărît înlăturarea lui Mavrocordat cu ajutorul armatei austriece.

O manevră abilă a boierimii ostile, l-a lipsit pe domn de o parte însemnată a trupelor de care dispunea. La îndemnul lui Radu Golescu și a celorlalți complotiști, Mavrocordat încearcă să recîștige controlul asupra Olteniei, trimițîndu-l pe Radu Popescu, în care boierii complotiști nu aveau încredere, investit în acest scop cu titlul de ban¹⁶). Boierii filo-austrieci care erau în legătură cu catanele imperiale de dincolo de Olt, comandate de majorul Deltiné, zis Pivoda, scriu imediat lui „Barbu Sărdariul, că este vremea să vie să ia pe domn, că oștile ce-au fost s-au dus“¹⁷). O ceată de 600 de cătane, a stat la pîndă mai multe zile și nopți în apropiere de București, cînd a doua oară s-a răspîndit zvonul despre o năvală a catanelor, domnul n-a mai vrut să creadă. Momentul potrivit al năvălirii, l-au ales în dimineața zilei de 14 noiembrie 1716 „cînd toți (cei de la curte și străjile), erau sub domnia beției și dormeau adînc, fiindcă după obicei, mîncaseră carne și se îmbătaseră în ziua din-naintea lăsatului de sec... Deci, la a doua straje a nopții, ocupînd cătanele un loc numit Colentina, unde erau tăbăriți 500 de tătari, se aruncară asupra lor pe neașteptate și omorînd 20 din ei, pe ceilalți i-au pus pe fugă. Iar dimineața au intrat fără zgomot în București și ajungînd la Porțile Curții, au așteptat pe portar să le deschidă. După ce s-au deschis porțile, au năvălit cu grămada în curte și ocupînd ieșirile din patru părți, dezbrăcau pe toți cei dinprejurul domnului, luîndu-le chear și cămășile de pe ei. Iar Nicolae Vodă, auzind zgomotul și înpușcăturile și întrebînd pe unul din slujitorul său și aflînd de incursiunea dușmanilor s-a refugiat în biserica Curții, unde l-au prins.

La acest act, un rol principal îl joacă spătarul Radu Golescu, care a participat alături cu soția „cu armele încinși cu pistoalele, cu toată gă-tirea ca niște catane“¹⁸). Reacția antigrecescă a boierilor a fost însoțită la București de o mișcare orășenească. S-au desfîndat mahalalele și răzvrătiții au umplut toate ulițele din jurul curții domnești. Lor li se ală-

tură și ostașii de la Curte „ostașii Țării Românești și toată plebea din București și se putea vedea pretutindeni curgînd șuroaie de sînge, mînjind pămîntul ; nimic nu era în stare să scape pe cei urmăriți.

În același timp „rumîinii răi fiind și pururea vrăjmași boiarilor“, profită de această împrejurare pentru a lovi în boieri. După arestarea lui Mavrocordat, acesta a fost dus „cu toată casa domniei sale“ la Cotroceni¹⁹⁾. Urmează un consiliu al boierilor care se ține „la casa Golescului“ la care participă boieri răsculați și comandantul unităților militare austriece. Barbu Băleanu este însărcinat să-l ducă pe fostul domn la Sibiu. În același timp, o delegație de boieri, merg la Viena și cer domn pe „Iordache beizidea, feciorul lui Șerban Vodă“, care sprijinit de oastea austriacă să-i alunge pe turci²⁰⁾. În vreme ce domnul era dus în Transilvania la Sibiu și apoi la Alba Iulia, unde are să stea pînă la sfîrșitul războiului, boierii adunați la 5 decembrie 1716 la Tîrgoviște, au hotărît din proprie inițiativă „să așeze țara sub suzeranitatea împăratului“²¹⁾. La această adunare participă : boieri mari și mici, episcopul de Rîmnic, Județul Orașului, Starostele negustorilor, negustorii și căpitaniii cetelor și proclamă domn pe fiul lui Șerban Cantacuzino, Gheorghe.

O delegație de boieri e trimisă la Viena, să ceară întărirea împăratului pentru domnul ales și pentru un proiect de constituție aristocratică, cu domn ales de boieri și întărit de împărat, cu garanții judiciare pentru boieri, cu izgonirea străinilor din dregătorii și cu scutire de încarcerare pentru negustori.

Împăratul confirmă alegerea lui Gheorghe Cantacuzino.

De la Tîrgoviște, Radu Golescu îi scrie generalului Stainville, mulțumindu-i pentru liberarea boierilor munteni și recomandîndu-i pe deputații trimiși să ofere împăratului supunerea țării.

Potrivit memorilor boierilor, țara vrea să păstreze statutul de autonomie, care urma să fie consacrat de menținerea voievodatului, deci a suveranității interne²²⁾.

Regimul instituit de austrieci, spulbera nădejtile boierimii de a-și impune propria ei formulă de organizare. Conducerea imperiului a lăsat în faza inițială, administrația locală în Oltenia pe seama boierimii, rezervîndu-și însă prudent dreptul de a reveni asupra statutului provinciei. Sub numele de administrație, un grup de patru mari boieri consilieri, din care făceau parte : Grigore Băleanu, Radu Golescu, Ilie Știrbei și Barbu Cornea Brăiloiu prezidați de banul Gheorghe Cantacuzino, urma să guverneze Oltenia în spiritul instrucțiunilor imperiale.

Rămășițele autonomiei — ultima baricadă a mării boierimi — au fost progresiv anihilate în 1726, bănia a fost desfințată, iar conducerea provinciei încredințată unui guvern²⁴⁾.

Ultima știre pe care o posedăm despre activitatea acestui mare boier, este memoriul din 7 mai 1728, înaintat de către reprezentanții

boierimii, prin care ruga pe Kock să intervină la curtea imperială, spre a se curma nedreptățile și abuzurile de care suferea Oltenia și din pricina căruia numai în Județul Mehedinți au fugit 36 sate. La 18 iulie 1731, se cere prințului Eugeniu de Savoia, eliberarea unui pașaport „văduvei boierului Golescu“²⁵).

„Aici se pomenește neamul dumnealui Radu Golescu, care au lăsat la moartea lui de i s-au adus oasele de s-au îngropat în biserica cea mare, împreună cu jupîneasa dumnealui Maria și au dat la Sfînta mănăstire moșia Marmorila și o vie în dealul Crețenilor și au ajutat la răscumpărarea moșiilor... ca în veci să se pomenească“.

Pomelnicul mănăstirii Hurez²⁶) înșiră în continuare pe toți membrii acestei familii, care a dat reprezentanți de seamă ai istoriei și culturii române.

Radu Golescu a jucat un rol de seamă în istoria Țării Românești la sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul celui următor.

1 — C. Tamaș, Un colaborator al lui Constantin Brîncoveanu, stolnicul Radu Golescu, în Studii Vîlcene III, 1974, pp. 35-47.

2 — Cronica Ghiculeștilor, Istoria Moldovei între anii 1695—1754, București, 1965, p. 191.

3 — Radu Popescu Vornicul, Istoriilor domnilor Țării Românești, ediția C. Grăcescu, București, 1963, p. 223.

4 — Cronica Ghiculeștilor, op. cit., p. 191.

5 — Al. A. Vasilescu, Oltenia sub austrieci 1716—1739, vol. I, București, 1929, p. 3.

6 — Șerban Papacostea, Oltenia sub stăpînirea austriacă 1718—1739, București, 1971, p. 16.

7 — N. Stoicescu, Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec.

XIV-XVIII, București, 1971, p. 187.

8 — N. Lecca, p. 256.

9 — Radu Popescu Vornicul, op. cit., p. 238 (arată că la o serie de boieri „intrîndu-le în capete fumuri și gînduri deșarte, fiind capete Radu Golescu, Gligorie Băleanul, Șerban Bujoreanu, au tras și pe alți boieri în partea lor și s-au făcut cetișoară și au început a se sfătui vrenice de ris).

10 — S. Papacostea, op. cit., p. 16-17.

11 — Nicolae Grigoraș, „Cronica Țării Românești“, în D. Ruso, Studii,

12 — Idem, p. 441.

13 — Radu Popescu, op. cit., p. 230.

14 — Idem.

15 — N. Lecca, p. 256.

16 — Șerban Papacostea, op. cit., p. 18.

17 — R. Popescu, p. 231.

18 — Idem, p. 232.

19 — Cronicari munteni, București, 1970, p. 161.

20 — R. Popescu, p. 233.

21 — S. Papacostea, op. cit., p. 19.

22 — C. Giurescu, p. 84.

23 — Șerban Papacostea, p. 250.

24 — Idem, p. 31.

25 — C. Giurescu, op. cit., vol. II, p. 454.

26 — Arh. St. Vîlcea, Colecția manuscris, mas. 1, f. 149.

